

Sofya Sancağı, Orhaniye (Botevgrad) Kazası'nın Kuruluşu

Kadir Acar*

Giriş

Tanzimat Fermanı'nda tanzimatın gayesinin memleketin imarı ve halkın refahı olduğu, bunun da memleketin coğrafi konumu, verimli arazisi ile halkın kabiliyet ve istidatları sayesinde gerçekleştirileceği belirtilmektedir.¹ Buna bağlı olarak eyaletlerin idaresi konusunda birçok düzenleme yapılmışsa da istenen netice alınamamıştı. Ali ve Fuat paşaların 1863 sonlarında başlayan çalışmaları sonucu 1864 yılında Midhat Paşa'nın valiliğinde Tuna Vilayeti kurulmuştu. Tuna Vilayeti daha sonra memleketin diğer yerlerinde de uygulanmak üzere ortaya konan vilayet usulünü tecrübe etmek üzere numune olarak düşünülmüştü. Eyaletlerin çoğunda mülki taksimat uygun değildi. Vilayet usulünün amacı da parça parça ve karışık idare olunan yerleri merkezi bir idareye bağlayarak mülki ve mali işler ile imar faaliyetleri konularında mazbut, sağlam ve fiilen kuvvetli bir yapı tesis etmek idi.²

Somuncu Köyü'nün Kaza Merkezi Yapılmasının Sebebi

Tuna Vilayeti'nin kurulduğu coğrafyada da mülki taksimat uygun değildi. Tuna Vilâyeti kurulmadan önce yakınında kaza merkezi olmasına rağmen 10 (50 km.), 12 (60 km) ve hatta 15 saat³ (75 km.) uzaktaki kazalara bağlı olan köyler vardı. Bu da köylünün şahsi ve hukuki davaları ya da hükümetle ilgili işlerde kaza merkezlerine müracaatlarında zorluk çıkarıyordu. Mesafenin uzak olması hükümet açısından da bu köylerin zabıta ve muhafazasını güçleştiriyordu. Bu türlü sıkıntılar giderilerek halkın huzur ve refahını artırmak için yapılan bir yıllık çalışmanın sonunda köylerin en yakın ve münasip kazalara bağlanması sağlandı.

* Dr. Öğr. Üyesi, Dicle Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Diyarbakır/TÜRKİYE, yakincag@gmail.com ORCID: 0000-0002-0821-2652

1 Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi, c.V Türk Tarih Kurumu Yayınları*, Ankara 1999, s. 255.

2 *İ.M.M.S. 29/1245*, 12 Cemaziye'l-evvel 1281 (M. 13 Ekim 1864); Sarkis Karakoç, *Külliyat-ı Kavanin*, No: 1770/2173, 12 Cemaziye'l-evvel 1281 (M13 Ekim 1864), *Düstur-ı Atik 1282'den alınan "Beyanname"*; Talat Mümtaz Yaman, "*Osmanlı İmparatorluğu Mülki İdaresinde Avrupalılaştırma Hakkında Bir Kalem Tecrübesi*", İstanbul, Cumhuriyet Matbaası, 1940, s. 158,159.

3 Bir saatlik yol 3 mil=5 km.dir. "saat", Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, İkdam Matbaası, Dersaadet, 1312, s. 699.

Kayıt ve muameleleri de buna göre yeniden düzenlenerek uygulamaya konuldu.⁴ Niş, Vidin ve Silistre eyaletleri toplam 14 sancak ve 72 kazadan müteşekkildi. Bunların birleştirilmesiyle ortaya çıkan yeni vilayet ile sancak sayısı 7'ye ve kaza sayısı 45'e düşürüldü.⁵ Dolayısıyla mülki taksimat da önemli ölçüde değişikliğe uğramış oldu.

Vilayet kurulduktan kısa bir süre sonra vilayet idarecileri tarafından mevcut kazalara ilaveten Rusçuk Kazası'na bağlı Tutrakan Köyü ile Sofya kazası'na bağlı Somuncu Köyü'nün de kazaya dönüştürülmesine karar verildi. Somuncu Köyü konumu itibarıyla Sofya'nın kuzey doğusunda düz bir ovada⁶ ve Tuna Vilayeti'nde yapılan yollardan biri olan Sofya Plevne şose yolu üzerinde yer almaktaydı.⁷ Bu yol Rusçuk'tan başlayıp sırasıyla Zıştovi, Niğbolu ve Plevne'den ve Somuncu Köyü'nün ortasından geçerek Sofya'ya ulaşıyordu. Ayrıca Etropol'den geçerek İvranya Kazası'ndan Büyük Iskar Nehri'ne dökülen Küçük Iskar Nehri de Orhaniye'de bulunuyordu.⁸ Mevkiinin kabiliyeti dolayısıyla gelişmeye ve her türlü imara müsait bir konumdaydı.⁹

Yeni bir kazaya ihtiyaç duyulmasının birkaç sebebi vardı. Birincisi, Etropol ile ilgili idi. İkincisi, bazı köylerin idare merkezlerine 10 saatten (50 km) daha uzak bir mesafede olması idi. Etropol Nahiyesi daha önce Vidin Eyaleti'nin Lofça Sancağı'na bağlı bir kaza idi.¹⁰ Tuna Vilâyeti kurulunca Sofya Sancağı'nın İzladı Kazası'na bağlı bir nahiye haline getirildi.¹¹ Etropol ile İzladı arasında 4 saatlik (20 km.) bir mesafe vardı. Uzaklık bakımından bir sıkıntı bulunmuyordu. Ancak İzladı'ya bağlanması bazı sıkıntılara sebep olmuştu. Birisi Etropol ile İzladı arasında balkan olması, diğeri ve daha önemlisi sebebi bilinmemekle birlikte Etropol'ün o günkü ileri gelenleri ile İzladı ahalisi arasında bir ziddiyet olması idi.

Bu sebeplerle Etropol ahalisi kaza olarak kalmak veya 10-12 saat (50-60 km.) uzak olmasına rağmen Lofça ya da Sofya'ya bağlanmak istiyorlardı. Etropol ve

4 *Tuna*, No: 58, H. 16 Zilka'de 1282 / R. 20 Mart 1282 (M. 1 Nisan 1866), s. 2

5 Kadir Acar, *Osmanlı Devleti'nde Bir İdâri Reform Denemesi: Tuna Vilayeti (1864-1867)*, Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013, s. 52.

6 *Tuna*, No: 95, H. 31 Rebi'ül evvel 1283 / R. 30 Temmuz 1282 (M.11 Ağustos 1866), s. 1

7 *İ.MVL. 542/24356*, H.24 Cemâziye'l-âhir 1282 (M.13 Kasım 1865).

8 *Salname-i Vilâyet-i Tuna*, Sene 1285, s. 113,121; *İ.MVL. 542/24356*, H. 24 Cemâziye'l-âhir 1282 (M.13 Kasım 1865)

9 *Tuna*, No: 66, H. 17 Zilhicce 1282 / R. 20 Nisan 1282, s. 1 (M. 2 Mayıs 1866).

10 *Salname-i Devlet-i Aliye*, sene 1281, s. 162,163.

11 *Salname-i Devlet-i Aliye*, sene 1282, s. 151.

civarında ve balkan içinde mamur ve büyük köyler vardı. Bu köyler kendilerine 10 saat (50 km.), 12 saat (60 km.), 15 saat (75 km.) ve daha uzak mesafelerdeki İvraca ve Sofya'ya bağlı idiler. Bu durum ahalinin hukuka ve hükümete müteallik işlerinde karışıklığa sebep olmaktaydı.

Bu mesafeler göz önünde tutulduğunda Etrepol'ün kaza yapılması bazı köyler için kolaylık sağlamakla birlikte çoğunluğu 10 saatten (50 km.) uzakta olacağından meseleyi halletmiyordu. Dolayısıyla bunların en ortasında bir yerin kaza yapılması uygun bulundu. Bu civarda ve balkan içinde olup İvraca, Sofya, Lofça ve İzladı'ya uzak olan köylerin bu merkeze bağlanması en sağlıklı yol olarak değerlendirildi. Bu köylerin ortasında İslam ve Hristiyan iki yüzden fazla haneden oluşan Somuncu köyü bulunuyordu. Ayrıca Sofya'dan Plevne'ye yapımına başlanan şose yol bu köyden geçmekteydi.¹² Tuna Gazetesi'nde Somuncu Köyü'nün mevkiinin genişliği ve kabiliyeti bakımından her türlü imara uygun olduğundan bahsedilmesi bu durumun ifadesi olsa gerektir.¹³

Gereken Mali Kaynağın Temini

Tuna Vilayeti Valisi Midhat Paşa kurulması düşünülen Orhaniye ve Tutrakan kazaları için öncelikle gerekli olan maliyeti tespit etti. Daha sonra da bu para için kaynak arayışına girdi. Gereken mali kaynağı temin edebileceğini öngördükten sonra kazaların kurulmasına teşebbüs etti.

Tablo 1: Bir Kazanın Aylık Maliyeti

Kaza Müdürü Maaşı	2.000 kuruş
Kaza Nâibi Maaşı	1.500 kuruş
Kaza idare meclisi aza maaşı (4 kişi 150 kuruştan)	600 kuruş
Deavi Meclisi Mümmeyyiz Maaşı (4 kişi 150 kuruştan)	600 kuruş
2 adet katip maaşları toplamı	400 kuruş
Sandık Emîni Maaşı	200 kuruş
Kırtasiye masrafları	20 kuruş
TOPLAM İHTİYAÇ DUYULAN MİKTAR	5.320 kuruş
TEMİN EDİLEN MİKTAR	5.000 kuruş
AÇIK KALAN MİKTAR	320 kuruş

12 *İ.MVL. 542/24356*, H.24 Cemâziye'l-âhir 1282 (M.13 Kasım 1865)

13 *Tuna*, No: 66, 17 Zilhicce 1282 / R. 20 Nisan 1282 (M. 2 Mayıs 1866), s. 1.

Yapılan hesaba göre yeni bir kazanın kurulabilmesi için aylık 5.320 guruşa ihtiyaç vardı. Bunun için de bazı kaza müdürleri ve naiblerinin maaşları azaltılarak ve on dört kazanın deavi ve idare meclisi azalarının maaşlarından da ellişer kuruş kesinti yapılarak karşılanması yoluna gidildi. Neticede iki kaza için 10.000 kuruş; dolayısıyla Orhaniye için gereken 5320 kuruşun 5000 kuruşunu sağlayacak kaynak böylece bulunmuş oluyordu. Aylık 320 kuruşluk açık ortaya çıkmaktaydı. Bu açığın da görülen davalar, esnaf tezkireleri ve kontrato gibi rüsumatdan karşılanabileceği öngörülüyordu. Sünne Kazası naibinin maaşından yapılan kesintiye gerekçe olarak umur-ı şeriyece hiç bir iş olmadığı, on dört kazanın meclis aza ve mümeyyizlerinden yapılan kesinti için de her kazanın hal ve maslahatının eşit olmaması gösteriliyordu. Bir kazanın idamesinin aylık maliyeti ile bulunan toplam karşılık ve açık miktarı Tablo 1’de, Tutrakan ve Orhaniye kazaları için toplam ihtiyaç duyulan mali kaynağın temin edildiği yerler ise Tablo 2’de gösterilmiştir.¹⁴

Tablo 2: Orhaniye ve Tutrakan İçin Sağlanan Mali Kaynak

Yapılan Kesinti			Sağlanan Kaynak
14 kazaya ait deavi ve idare meclisleri aza ve mümeyyizlerinin (112 kişi) maaşlarından 50 şer kuruş kesinti yapılmasıyla)			5.600
Sünne Nâibinin Maaşı	4.000'den	3.000'e	1.000
Belgradçık Müdürü Maaşı	3.000'den	2.000'e	1.000
Belgradçık Nâibi Maaşı	2.500'den	1.500'e	1.000
Etrepol Zabıta Memuru Maaşı	1.000'den	500'e	500
Tutrakan Zabıta Memuru Maaşı	900'den	0'a	900
TEMİN EDİLEN TOPLAM MALİ KAYNAK			10.000

14 *İ.MVL. 542/24356*, H.24 Cemâziye'l-âhir 1282 (M. 13 Kasım 1865) İdare Meclisi azaları ve Deavi Meclisi mümeyyizleri maaşından kesinti yapılan kazalar şunlardı:

Vidin Sancağı	:	Adliye ve Belgradçık
Niş Sancağı	:	Ürgüb ve İznepol
Sofya Sancağı	:	Radomir ve İzladı ve İhtiman
Tırnova Sancağı	:	Selvi ve Gabrova
Ruşçuk Sancağı	:	Cami-i Atik
Tulça Sancağı	:	Mecidiye ve Hırsova ve Maçın
Varna Sancağı	:	Mankalya

Orhaniye Kazası'nın Kuruluş Süreci

Tuna Vilayeti'nin teşkilatı yapılırken öncelikli olarak sancak ve kazaların sınır ve sınıfları tespit edilerek memurların tahsis ve tayinlerine karar verilmişti. Sancak ve kazaların sınıf ve derecelerine göre durum ve mevkiilerinin tayini işi ise vilayet merkezine bırakılmıştı. Sancak dahilindeki kaza ve nahiyeler sınıflandırılırken mevki bakımından münasebeti ve durumu dikkate alınmıştı.¹⁵ Sancaklara bağlı kazalar ve buralarda görevli memurların isimleri Tuna Gazetesi'nde de yayınlanmıştı. Bunlar arasında henüz Tutrakan ve Orhaniye yoktu¹⁶

Tuna Vilâyeti kurulduğunda Somuncu Köyü'nün bulunduğu Sofya Sancağı, Sofya, Köstendil, Samakov, Dupniçe (Cuma Nahiyesi ile), Radomir (Priznik Nahiyesi ile), İzladı (Etrepol Nahiyesi ile) ve İhtiman kazalarından oluşuyordu.¹⁷ Tuna Vilâyeti İdare Meclisi tarafından 30 Eylül 1865'de Rusçuk'taki Tutrakan Köyü ile Sofya'daki Somuncu Köyü'nün kaza yapılması için sadarete bir yazı yazıldı. 14 Kasım 1865 (H.25 Cemâziye'l-âhir 1282) tarihli irade ile bu iki köyün kaza yapılması onaylandı. Vilayet İdare Meclisi'nden bu köylerin kaza yapılması ile ilgili olarak sadarete yazılan yazıda Tutrakan ismi zararsız görülmele birlikte Somuncu isminin değişmesi gerektiği belirtiliyordu. Yeni kaza için Orhan veya Muradiye isimlerinden birinin tercih edilmesi ya da münasip görülecek başka bir ismin verilmesi talep ediliyordu. Sonuç olarak Somuncu Köyü kaza yapıldığında adı Orhaniye olarak değiştirildi.¹⁸

Orhaniye Kazası'nın kurulması için gereken irade çıktıktan sonra Sofya Sancağı Kaymakamı Fehim Paşa kazanın kurulması için harekete geçti. Yeni kaza merkezinin civarındaki otuz köy Orhaniye'ye bağlandıktan sonra Rumi Mart 1282'de (M.13 Mart 1866) Orhaniye Kazası'nın teşkili gerçekleşti. Kazanın ilk müdürü Mehmed Efendi,¹⁹ ilk naibi de müderris Yakub İhsan Efendi olmuştu.²⁰

15 *İ.MVL. 526/23633*, 28 Ramazan 1281 (M. 24 Şubat 1865).

16 *Tuna*, No: 2, H. 24 Şevval 1281 / R. 10 Mart 1281 (M. 22 Mart 1865) s. 1; *Tuna*, No: 3, H. 1 Zilkaade 1281 / R. 17 Mart 1281 (M. 29 Mart 1865), s. 1; *Tuna*, No: 4, H. 9 Zilkaade 1281 / R. 24 Mart 1281 (M. 5 Nisan 1865) s. 14, ; *Tuna*, No: 5, H. 16 Zilkaade 1281 / R. 31 Mart 1281 (M. 12 Nisan 1865), s. 1; *Tuna*, No: 6, H. 23 Zilkaade 1281 / R. 7 Nisan 1281 (M. 19 Nisan 1865), s. 1; *Tuna*, No: 7, H. Selh-i Zilka'de 1281 / R. 14 Nisan (M. 26 Nisan 1865), s. 1; *Tuna*, No: 8, H. 7 Zilhicce 1281 / R. 21 Nisan (M. 3 Mayıs 1865), s. 1.

17 *Salname-i Devlet-i Aliye*, sene 1282, s. 151.

18 *İ.MVL. 542/24356*, H.24 Cemâziye'l-âhir 1282 (M.13 Kasım 1865)

19 *Tuna*, No: 66, H. 17 Zilhicce 1282 / R. 20 Nisan 1282 (M.2 Mayıs 1866), s. 1.

20 *Tuna*, No: 70, H. Gurre Muharrem 1283 / R. 4 Mayıs 1282 (M.16 Mayıs 1866), s. 1.

Orhaniye Kazası'ndaki İmar ve Tanzimat Faaliyetleri

Kazanın teşkiliyle birlikte işe koyulan Sofya Kaymakamı on gün boyunca Orhaniye'de kalarak imara müsait olan kasabanın tanzimatına başladı. Bu on gün zarfında ebniye nizamına uygun olarak çarşı ve sokakların düzenlenmesi ve genişletilmesi ile hükümet konağının yapımı işlerini başlattı. Ayrıca bir de cami ve caminin masraflarına gelir sağlamak için caminin bitişiğinde bir de hamam yapılmasına karar verildi. Hamam için gereken su nehirden sağlanacaktı. Bu cami ve hamamın levazımatı tedarik edildi. On gün içinde meydana gelen bu gelişmeler kasabanın değerini ve dolayısıyla arsa fiyatlarını da artırmıştı. 2 Mayıs 1866'da daha önce arşını 5 kuruş olan arsa fiyatlarınının 25 kuruşa çıktığı görülmektedir. Bunun yanı sıra halk dükkan ve mağazalar yapmaya başladı. Bu gelişmelerde kasabanın Sofya yolu üzerinde olması ve sahile diğer kazalardan daha yakın olmasının da etkisi vardı. Sofya Kaymakamı'nın tedbir ve teşebbüsleri ve Orhaniye Kaza Müdürü'nün gayretlerinin yanı sıra Orhaniye halkının da kasabanın gelişmesine katkı sağlamada istekli oldukları görülüyordu.²¹

Midhat Paşa Tuna Vilayeti'nin kurulmasıyla birlikte vilayet dahilinde ticaretin kolaylaştırılması maksadıyla şose yollar yaptırmaya başlamıştı. Tamamlanan yollar köylülerin arabaları tarafından kullanılıyordu. Bu yollar sadece köylünün kullanması için yapılmamıştı. Avrupa'daki gibi yolcu ve yük taşımak için araba şirketleri kurulması ve işletilmesi de amaçlanmıştı.²² Araba şirketinin kuruluşundaki temel gaye posta taşımak olduğundan devlet postaları bu şirket tarafından taşınıyordu.²³ Rusçuk'ta kurulan ve Rumi Nisan 1281'de (M.13 Haziran 1865) faaliyete geçen şirket²⁴ Rusçuk, Hazergrad, Şumnu, Yenipazar ve Orhaniye'ye seferler yapıyordu.²⁵ Eylül 1866'da Orhaniye'den geçen Sofya-Plevne yolunun yapımı tamamlanmıştı.²⁶ Dolayısıyla araba şirketinin imkanlarından Orhaniye halkı da istifade edecekti.

Yine yol yapımı kapsamında Orhaniye Kasabası'nda Somuncu Derbendi'nin kalan kısmı olarak 7 saatlik (35 km.) yol şose olarak düzenlendi. Lakoviçe denen taşlık yer barut ile patlatılıp kullanıma açıldı. Bu yolda 400-500 kıyye (500-600

21 *Tuna*, No: 66, H. 17 Zilhicce 1282 / R. 20 Nisan 1282 (M.2 Mayıs 1866), s. 1.

22 *Tuna*,No: 58, H. 16 Zilka'de 1282/R. 20 Mart 1282 (M. 1 Nisan 1866), s. 1.

23 *Tuna*, No: 8, H. 7 Zilhicce 1281 / R. 21 Nisan (M. 3 Mayıs 1865), s. 1.

24 *Tuna*, No: 7, H. Selh-i Zilka'de 1281 / R. 14 Nisan (M. 26 Nisan 1865), s. 1.

25 *Tuna*, No: 16, H. 4 Safer 1282 / R. 16 Haziran 128 (M. 28 haziran 1865), s. 1.

26 *Tuna*, No: 113, H. 5 Cemazi'el ahir 1283 / R. 2 Teşrin-i evvel 1282 (M. 14 Ekim 1866), s. 1.

kg)²⁷ havaleli öküz arabaları kolaylıkla işleyebiliyordu. Ayrıca Somuncu Derbendi altında bir karakol ile altı yedi atın bağlanabileceği bir de ahır yaptırıldı.²⁸

10 Ekim 1866'da çıkan Tuna Gazetesi'nde Orhaniye'de ilk altı ayda yaşanan gelişmeler değerlendirilmektedir. Gazeteye göre Orhaniye kaydettiği gelişmelerle halkın dilinde yeni kasaba namıyla meşhur olmuştu. Bu süre zarfında, saat kulesi, dükkanlar, köprü, kahvehane, gazino, fırınlar ve evler yapılmıştı.

Kasaba kurulurken mühendislik bilimine ve geometri esaslarına riayet edilmesi dikkati çekmektedir. Kasabanın içinde 600 zira²⁹ (450 m.) uzunluğunda bir çarşı yapılmıştı. Bu çarşıda karşılıklı olarak bir ölçü ve görünümde 120 yeni dükkan inşa edilmişti. Çarşının iki tarafına 1,5 arşın (112,5 cm) genişliğinde kaldırım döşenerek ortasında şose şeklinde 10 arşın (7,5 m) meydan bırakılmıştı. İki taraflı dükkanlar yapılırken çarşının bir başından bir başına inhiraf etmeden, bir hizada olmasına ve mühendislik kaidelerine uygunluğuna dikkat edilmişti. Aynı şekilde kasaba içindeki sokaklar da bu esaslara uygun olarak düzenlenmişti. Böyle modern bilimin kurallarına göre yapılmaya çalışılan kasaba numune kabul edilmeye şayan görülüyordu.

Kasabaya nazır bir konumda yapımına başlanan hükümet konağı tamamlanmıştı. Kasabanın ortasında gayet sanatlı ve muntazam bir saat kulesi, bitişiğindeki muvakkithanenin inşaatı bitmişti.³⁰ Kasabanın ortasından geçen nehirin 200 arşınlık (150 m.) kısmının iki tarafına da duvar örülerek yeni tarzda parmaklıklarla donatılmıştı. Ayrıca kasaba içindeki bu nehirin üzerine iki köprü ve bir kaç kahvehane yapılmıştı. Muhacirlere yapılanlar dışında 12 ev, 3 kahvehane, 7 meyhane, 1 gazino, 4 ekmek firmı ile kasaba daha mamur bir hal aldı.³¹

Bölgeye muhacirler gelmekte ve bunların iskanı ile ilgilenilmekteydi. 18. yüzyılın sonundaki Osmanlı-Rus savaşları ile Osmanlı topraklarına başlayan göçler 1853-1856 Kırım Harbi ile birlikte yoğunluk kazanmıştı. Kırım'dan ve Kafkasya'dan çok sayıda Tatar ve Çerkes nüfus Rusya'nın iç bölgelerine sürülmek için göç ediyordu. 1860'da İstanbul'da kurulan Muhacirin Komisyonu vasıtasıyla bu

27 1 kıyye=1,282 kg

28 *Tuna*, No: 111, H. 27 Cemazi'el evvel 1283 / R. 25 Eylül 1282 (M. 7 ekim 1866), s. 1, 2

29 1 zira (arşın) 1863 tarihli Turuk ve Ebniye Nizamnamesi'ne göre Fransız metresinin üç çeyreğine eşittir. Yani 0,75 m.'dir. *Düstur*, I. Tertip, 2. Cilt, Matbaa-i Amire, 1289, s. 499.

30 Bu saat kulesi halen Orhaniye merkezinde varlığını sürdürmektedir.

31 *Tuna*, No: 112, H. 1 Cemazi'el ahir283 / R. 28 Eylül 1282 (M. 10 Ekim 1866), s. 1

muhacirlerin iskanı sağlanıyordu.³² Orhaniye'ye de Çerkes muhacirler iskan edilmektedir. 17 Ekim 1866'da çıkan Tuna Gazetesi'ndeki habere göre Orhaniye Kazası'nda meskun muhacirler için kaza merkezinde 22 ve kazaya tabi iki köyde; birinde 10 ve Lankov Köyü'nde 6 olmak üzere toplam 38 hanenin yapıldığından bahsedilmektedir. Bu meskenler kaza halkı tarafından hiç bir karşılık beklenmeden ücretsiz olarak yapılmıştı.³³

Kaza halkının muhacirlere verdiği destek bununla da sınırlı değildi. Orhaniye'nin ileri gelenlerinden Mehmed Ağa kendi çocukları ile birlikte 40 muhacir çocuğunu da sünnet ettirmişti. Ayrıca Orhaniye Kazası'nın müdürü de sünnet edilen çocuklara birer fes hediye etmişti.³⁴

1866 yılı sonunda yapılan imar ve tanzimat faaliyetleri ile Orhaniye Kazası istenilen seviyeye gelmişti. Gelişen ve büyüyen kasaba yedi mahalleye taksim olunarak her mahalleye yeni isimler verildi. Bu mahallerden dördü gayrimüslim ahaliye ve ikisi de eskiden beri müslüman olan ahaliye ait idi. Biri de göçlerle birlikte yerleştirilen muhacir hanelerinden oluşuyordu.³⁵

Bu arada Balkanlarda çekilmekte olan telgraf hattı Orhaniye'ye de ulaşmıştı. Telgraf hattından istifade edebilmek için bir telgrafhane yapılması gerekiyordu. Bu telgrafhanenin yanı sıra hükümet konağına ilaveten düşünülen zaptiye koğuşu ve hapishane ile birlikte telgrafhanenin yapılması için gereken masrafın keşfi yapıldı. 25.000 kuruşa ihtiyaç olduğu ortaya çıktı. Bu 25.000 kuruş ile Ayrıca hükümet konağının inşaat masrafından açık kaldığı belirtilen 10.000 kuruşun karşılanması için Tuna Vilayeti'nden 24 Mayıs 1868'de saderete bir yazı yazıldı. 14 Temmuz 1868'de bu miktarın ödenmesi için gereken irade çıktı.³⁶ 1868 yılının Mayıs ile Ekim ayları arasında telgrafhanenin tamamlandığı anlaşılmaktadır.³⁷

32 Erdoğan Keleş, "Kırım Savaşı'ndan Sonra Gelen Muhacirlerin Mentеше Sancağı'nda İskanı", *Turkish Studies*, Volume 4/8 Fall 2009, s. 1168-1173.

33 *Tuna*, No: 114, H. 8 Cemazi'el ahir 1283 / R. 5 Teşrin-i evvel 1282, (M.17 Ekim 1866) s. 2. حيوان şeklinde yazılan diğer köyün adından emin olunamamıştır. Tuna'nın 95. sayımında 36 hane, ve 112. sayısında 32 hane yapıldığından bahsedilmektedir.

34 *Tuna*, No: 74, H. 15 Muharrem 1283 / R.18 Mayıs 1282 Çarşamba (M.30 Mayıs 1866) s. 1.

35 *Tuna*, No: 137, H. Selh-i Şabanü'l-muazzam / R. 25 Kanun-ı evvel 1282 (M. 6 Ocak 1867), s. 1.

36 *İ.Ş.D.7/362*, H.22 Safer 1285 (M. 14 Haziran 1868).; *A.MKT.MHM. 414/16*, H. 29 Rebiü'l-evvel 1285 (M. 21 Haziran 1868)

37 *Salname-i Vilâyet-i Tuna*, Sene 1285, s. 110.; *Tuna*, No: 273, 24 Muharremü'l-harâm 1285/R.5 Mayıs 1284 (M. 17 Mayıs 1868), s. 1.; *Tuna*, No: 319, 9 Receb 1285 / R.13 Teşrin-i Evvel 1284 (M. 25 Ekim 1868), s. 1., 1285 tarihli Tuna Vilayeti Salnamesi'ne göre Orhaniye'de bir telgrafhane bulunmaktadır. Salnameler hicri yılbaşında çıkmala birlikte vilayetin bu ilk salnamesi

Tuna Gazetesi'nin Ocak 1869'de çıkan bir sayısında da telgrafhanenin tamamlandığı yazılıdır. Ancak telgrafhanenin inşaat ve tefrişat masrafının 7.306 kuruş tuttuğu ve bu miktarın kasabadaki mültezim ve tüccarlar ile halktan toplanan paralarla karşılandığı belirtilmektedir. Halbuki telgrafhane inşaatı için İstanbul'dan para istenmiş ve maliyeden ödenmesi için irade çıkmıştı. Paranın ödenip ödenmediğine dair bir kayda rastlayamadık. Ancak neticede halktan bu miktarın toplandığı anlaşılmaktadır. Gazetede yardım yapan kişilerin kimlikleri ve katkıda buldukları miktar da tek tek yazılıdır. Şahısların yanısıra bazı köy ve nahiye halkının da yardım topladıkları görülmektedir. Bu listede kazanın ileri gelenlerinin isimleri ve 18 de köy adı geçmektedir. Orijinal bilgiler olması bakımından yardım yapanların listesi Ek-1'de verilmiştir.³⁸

Eylül 1865'te iki yüzün üzerinde haneden oluşan Somuncu Köyü³⁹ Orhaniye Kazası'na döndükten sonra 1868 yılında hane sayısı 416'ya ulaşmıştı. Hıristiyan ve Müslümanların birlikte yaşadıkları kaza merkezinde 2 cami ve 1 kilise ve 1 mektep bulunuyordu. Kasabanın 117 dükkan, 22 değirmen, 3 fırın ve 18 meyhanesi vardı. Yanındaki muvakkithane ve kütüphanesiyle birlikte memleket saati faaliyete geçmişti. Telgrafhane ve hükümet konağı da kullanılmaktaydı. Ancak hükümet konağına ilaveten yapılmasına teşebbüs edilen koğuş ve karakolhane henüz tamamlanamamıştı. Diğer kazalarda olduğu gibi burada da menafi-i umumiye sandığı kurulmuş ve sermayesi 10.800 kuruşa ulaşmıştı.⁴⁰

Orhaniye Kazası'nın Yönetici ve Görevlileri

1867 yılında yapılan değişiklikle kaza müdürlüğü unvanı kaymakamlık olarak değiştirilmişti.⁴¹ H.1285 tarihli Tuna Vilayeti Salnamesi'nde Orhaniye Kazası'nın yönetici ve görevlilerinin isimleri verilmektedir. Kaza kurulduğunda müdür olan Mehmed Efendi ile ilk naibi Yakub İhsan Efendi'nin değiştiği görülmektedir. Kazanın Kaymakamı Derviş Ağa aynı zamanda kaza idare meclisine ve belediye meclisine de başkanlık etmekteydi.⁴²

için böyle olmamıştır. 17 Mayıs 1868 tarihli Tuna Gazetesi'nde salnamenin hazırlanması için tahkikat yapıldığı belirtilmektedir. 25 Ekim 1868 tarihli Tuna Gazetesi'nde de bir iki ay önce basıldığından bahsedilmektedir.

38 *Tuna*, No: 341, 30 Ramazan 1285 / 1 Kanun-ı sani 1284 / (M.13 Ocak 1869), s. 1.

39 *İ.MVL. 542/24356*, H.24 Cemâziye'l-âhir 1282 (M.13 Kasım 1865).

40 *Salname-i Vilâyet-i Tuna*, Sene 1285, s. 110.

41 *Vilâyetlerin İdâre-i Mahsûsası ve Nizâmâtının Suver-i İcrâiyyesi Hakkında Tâ'limât Umûmiyyedir*, Matbaa-i Amire, İstanbul, 23 Rebi'ü'l-evvel 1284.

42 *Salname-i Vilâyet-i Tuna*, Sene 1285, s. 87.

Tablo 3: Orhaniye Kazası'ndaki Görevliler

KAYMAKAM	: Derviş Ağa	NAİB	: Yusuf Ziyaeddin Efendi
MECLİS-İ İDÂRE		MECLİS-İ DEÂVÎ	
REİS	: Kaymakam	REİS	: Naib
Azalar	: Yunus Ağa	Mümeyyizler	: Mehmed Sâlih Ağa
	: Mehmed Ağa		: Mehmed Ali Efendi
	: İstoyan Ağa		: Velev Ağa
	: Yotov Ağa		: Mina Ağa
Nüfus Mukayyidi	: Ahmed Efendi	Deavi Katibi	: Ali Efendi
Mal Müdürü	: Osman Nuri Efendi	Tapu Katibi	: Hafız Salim Efendi
Sandık Emini	: Tosun Efendi	Telgraf Müdürü	: İsmail Efendi
BELEDİYE MECLİSİ		MENAFİ-İ UMUMİYE SANDIĞI	
REİS	: Kaymakam	Sandık Vekilleri	: Ahmed Ağa
Azalar	: Mehmed Ağa		: Nako Ağa
	: Todor Ağa		: İstoyan Ağa
	: Süleyman Ağa		
	: Vino Ağa		
Katip	: Ahmed Efendi		
ETREPOL NAHİYESİ		Nahiye Müdürü	: Ali Ağa
Katip	: Mahmud Efendi	Rüsumat Memuru	: Ahmed Efendi

Sonuç

Orhaniye Kazası'nın kurulurken Tanzimat Fermanı'nda geçen memleketin imarı, halkın refahının sağlanması esaslarına ve bunun için memleketin coğrafi konumunun değerlendirilmesi kaidesine uygun hareket edildiği görülmektedir. 30 köyün ortasında ve ulaşımı kolay ve halkın hukuk ve hükümetle ilgili işlerini kolaylaştıracak bir mevki tercih edilmiştir. Bu da vilayet usulünün mülki ve mali işler ile imar faaliyetleri konularında mazbut, sağlam ve filem kuvvetli bir yapı tesis etme amacına uygun düşmektedir. Ayrıca merkeze yük olmayacak şekilde mali kaynağın önceden temin edilmesi de önemli bir husustur. Bu esaslar üzerine kurulan kazada imar faaliyetlerinde modern ve bilimsel şehircilik anlayışına riayet edilmiştir. Bunun yanı sıra yönetim kazanın gelişmesinde gayretli olmuş, halk da

gelişmelere maddi ve manevi katkıda bulunarak yönetimi yalnız bırakmamıştır. Bu da yönetim ve halk işbirliği açısından örnek bir durumdur.

Orhaniye Kazası ile Sofya Sancağı arasında yapılan yazışmalar ile Sofya Sancağı ile vilayet merkezi olan Rusçuk arasında yapılan yazışmalara ulaşılabilirse daha ayrıntılı ve orijinal bilgiler ortaya çıkacaktır. Bu da numune olarak kurulan bir vilayetin numune gösterilen bir kazası olan Orhaniye Kazası'nın tarihi açısından önemlidir. Bu belgelerin Rusçuk ya da Sofya'da olması muhtemeldir.

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

İrade, Meclis-i Mahsusa (İ.MMS.)

29/1245, 12 Cemaziye'l-evvel 1281 (13 Ekim 1864);

İrade Meclsi-i Vala (İ.MVL.)

526/23633, 28 Ramazan 1281 (M. 24 Şubat 1865).

542/24356, H.24 Cemâziye'l-âhir 1282 (M.13 Kasım 1865).

İrade Şura-yn Devlet (İ.ŞD.)

7/362, H.22 Safer 1285 (M. 14 Haziran 1868).

Sadaret Mektubi Mühimme Kalemi (A.MKT.MHM)

414/16, H. 29 Rebîü'l-evvel 1285 (M. 21 Haziran 1868).

Sürelî Yayınlar

Salname-i Devlet-i Aliye, sene 1281.

Salname-i Devlet-i Aliye, sene 1282.

Salname-i Vilâyet-i Tuna, Sene 1285.

Tuna, No: 2, H. 24 Şevval 1281 / R. 10 Mart 1281 (M. 22 Mart 1865)

Tuna, No: 3, H. 1 Zilkaade 1281 / R. 17 Mart 1281 (M. 29 Mart 1865).

Tuna, No: 4, H. 9 Zilkaade 1281 / R. 24 Mart 1281 (M. 5 Nisan 1865).

Tuna, No: 5, H. 16 Zilkaade 1281 / R. 31 Mart 1281 (M. 12 Nisan 1865).

Tuna, No: 6, H. 23 Zilkaade 1281 / R. 7 Nisan 1281 (M. 19 Nisan 1865).

Tuna, No: 7, H. Selh-i Zilka'de 1281 / R. 14 Nisan (M. 26 Nisan 1865).

Tuna, No: 8, H. 7 Zilhicce 1281 / R. 21 Nisan (M. 3 Mayıs 1865).

Tuna, No: 16, H. 4 Safer 1282 / R. 16 Haziran 128 (M. 28 haziran 1865).

Tuna, No: 58, H. 16 Zilka'de 1282/R. 20 Mart 1282 (M. 1 Nisan 1866).

Tuna, No: 66, H. 17 Zilhicce 1282 / R. 20 Nisan 1282, s. 1 (M. 2 Mayıs 1866)

Tuna, No: 70, H. Gurre Muharrem 1283 / R. 4 Mayıs 1282 (M.16 Mayıs 1866).

Tuna, No: 74, H. 15 Muharrem 1283 / R.18 Mayıs 1282 Çarşamba (M.30 Mayıs 1866).

Tuna, No: 95, H. 31 Rebi'ül evvel 1283 / R. 30 Temmuz 1282 (M.11 Ağustos 1866).

Tuna, No: 111, H. 27 Cemazi'el evvel 1283 / R. 25 Eylül 1282 (M. 7 ekim 1866).

Tuna, No: 112, H. 1 Cemazi'el ahir 1283 / R. 28 Eylül 1282 (M. 10 Ekim 1866).

Tuna, No: 113, H. 5 Cemazi'el ahir 1283 / R. 2 Teşrin-i evvel 1282 (M. 14 Ekim 1866).

Tuna, No: 114, H. 8 Cemazi'el ahir 1283 / R. 5 Teşrin-i evvel 1282, (M.17 Ekim 1866).

Tuna, No: 137, H. Selh-i Şabanü'l- muazzam / R. 25 Kanun-ı evvel 1282 (M. 6 Ocak 1867).

Tuna, No: 273, 24 Muharremü'l-harâm 1285/R.5 Mayıs 1284 (M. 17 Mayıs 1868).

Tuna, No: 319, 9 Receb 1285 / R.13 Teşrin-i Evvel 1284 (M. 25 Ekim 1868).

Tuna, No: 341, 30 Ramazan 1285 / 1 Kanun-ı sani 1284 / (M.13 Ocak 1869).

Diğer Yayınlar

Acar, Kadir, *Osmanlı Devleti'nde Bir İdâri Reform Denemesi: Tuna Vilayeti (1864-1867)*, Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013.

Düstur, I. Tertip, 2. Cilt, Matbaa-i Amire, 1289, s. 499.

Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi, c.V Türk Tarih Kurumu Yayınları*, Ankara 1999.

Keleş, Erdoğan, "Kırım Savaşı'ndan Sonra Gelen Muhacirlerin Menteşe Sancağı'nda İskanı", *Turkish Studies*, Volume 4/8 Fall 2009, s. 1168-1173.

Sarkis Karakoç, *Külliyat-ı Kavanin*, No: 1770/2173, 12 Cemaziye'l-evvel 1281 (13 Ekim 1864).

Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, İkdâm Matbaası, Dersaadet, 1312.

Vilâyetlerin İdâre-i Mahsûsası ve Nizâmâtının Suver-i İcrâiyesi Hakkında Ta'limât Umûmiyyedir, Matbaa-i Amire, İstanbul, 23 Rebi'ü'l-evvel 1284.

Yaman, Talat Mümtaz *Osmanlı İmparatorluğu Mülki İdâresinde Avrupalılaşma Hakkında Bir Kalem Tecrübesi*, İstanbul, Cumhuriyet Matbaası,1940.

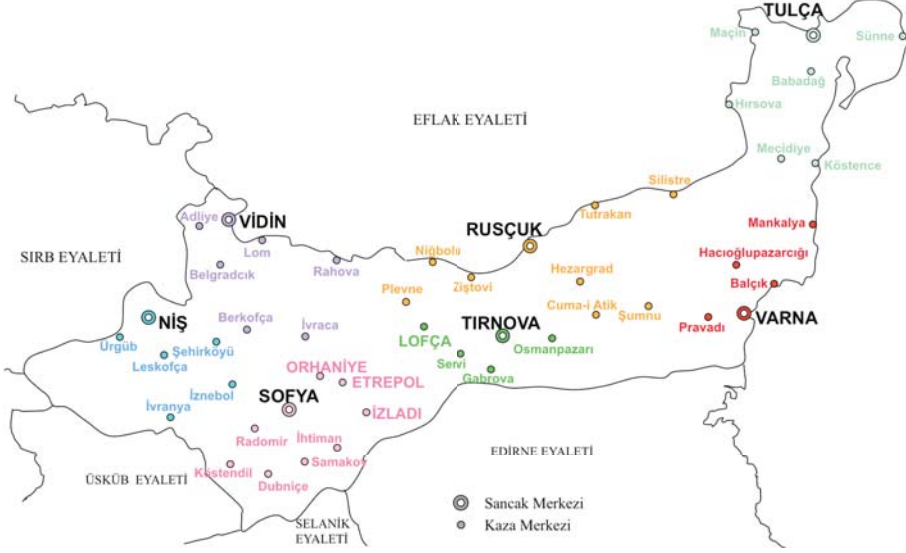
https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Botevgrad_clock_tower?use-lang=tr

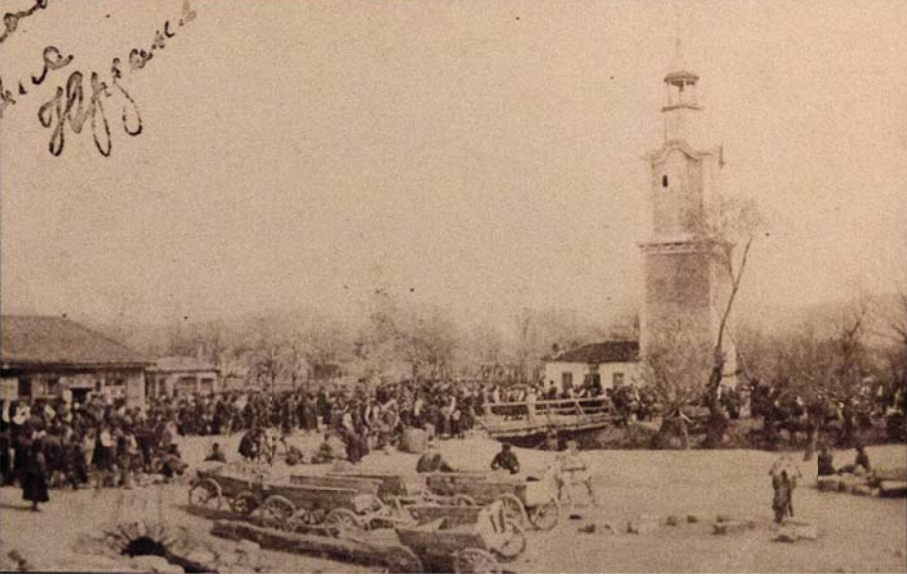
EK 1: Telgrafhane'ye Katkı Yapanların Listesi

KİMLİĞİ	Kuruş		Kuruş
Sofya eşraf-ı hanedanından mütezim Murad Beğ Efendi	250	Vepedrar Karyeli Petra ve Matev	50
Mültezim İvracalı Molla Gümüş Mustafa Efendi	225	Skubca Karyeli Delev Ağa	50
Orhaniye Kazası İdare Meclisi Azası Yunus Ağa	105	Skubca Karyeli Veniko Ağa	40
Orhaniye Kazası İdare Meclisi Azası Mehmed Ağa	100	Lebenice Karyeli Todor Tomov	70
Orhaniye Kazası İdare Meclisi Azası Üstoyan Ağa	200	Rareşkova Karyeli Kamen Ağa	105
Mültezim Zıştovili Alekso Ağa	455	Karındaşı Petra	50
Mültezim Zıştovili Angel Ağa	455	Lebenice Karyeli Petko	53
Orhaniye Kasabası vücuhundan Yunus Ağa damadı Molla Mehmed	100	İblanice Karyeli Marko Ağa	50
Vücuhdan Beşbinzade Mehmed Ağa	150	İblanice Karyeli Petko Naydek	50
Orhaniye'den Ameş Ağa	100	İblanice Karyeli Velev Ağa	50
Orhaniye tüccarından Tako Ağa	200	Altuntaş Karyeli Yuvan Vançev	25
Üstoyan Minev Ağa	150	Altuntaş Karyeli Dragan Nikola	25
Tüccardan Semar Koca Ağa	150	Lîn Karyeli İstanço Mirço	50
Etrepol Nâhiyesi müderrislerinden Hasan Emin Efendi	20	Lîn Karyeli Marin Nikola	20
Etrepol Nahiyesi vücuhundan Salih Ağa	50	Şetev Nâhiyesi'nden Âci İstanov	75
Etrepol Nahiyesi vücuhundan Hasan Beğ	50	Şetev Nâhiyesi'nden Todor Şetko	75
Etrepol Nahiyesi'nden Derviş Ağa	50	Şetev Nâhiyesi'nden Nehvel Marin	60
Etrepol Nahiyesi'nden Ahmed Ağa	50	Şetev Nâhiyesi'nden Nico Rastev	30
Etrepol Nahiyesi'nden Nikolocko Ağa	50	Şetev Nâhiyesi'nden Netko Milo	45
Etrepol Nahiyesi'nden Galiko Ağa	50	Şetev Nâhiyesi'nden Marto Bonçev	45
Etrepol Nahiyesi'nden Mişo Ağa	50	Şetev Nâhiyesi'nden Mihal Marin	45

EK 1: Telgrafhane'ye Katkı Yapanların Listesi (Devamı)

KİMLİĞİ	Kuruş		Kuruş
Etropol Nahiyesi'nden Pebo Ağa	50	Şetev Nâhiyesi'nden Bratan Marin	37
Etropol Nahiyesi'nden Yanko Ağa	50	Nâhiye-i mezbûreli Peto Marin	27
Etropol Nahiyesi'nden Grigov Ağa	50	Orhaniye Kasabası Ahalisi	300
Etropol Nahiyesi'nden Yanko Ağa	53	Vraçin Karyesi Ahalisi	310
Etropol Nahiyesi'nden Çanev ve Dançev taraflarından	50	Lankov Karyesi Ahalisi	350
Orrhaniyeli Menebo Efendi	50	Radomir Karyesi Ahalisi	60
Orhaniye'de tüccar Nikola Marin	100	Yörüklü Karyesi	50
Petra Çorbacı Orhaniyeli	100	Nevecan Karyesi Ahalisi	250
Zağarcı Karyeli Karcalı Mustafa Ağa	50	Berkofça Karyesi Ahalisi	150
Orhaniye'de bulunan Tirnovalı Karagözoğlu Adami Dimitra Ağa	200	Altuntaş Karyesi Ahalisi	150
Vepedrar Karyeli Patev Ağa	150	Bojenice Karyesi Ahalisi	30
Vepedrar Karyeli Dedev Panev	50	İskarona Karyesi Ahalisi	160
Vepedrar Karyeli Todor Bocev	50	Orhaniye Kasabası'ndaki kiremitçiler	75
TOPLAM			7306

EK 2: Tuna Vilayeti'nin Sancak ve Kazaları

EK 3: Orhaniye Kazası'nın Saat Kulesi

Orhaniye'deki Saat Kulesinin 1905 Yılında Çekilen Fotoğrafi
https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Botevgrad_clock_tower?uselang=tr



Orhaniye'deki Saat Kulesinin Bugünkü Görünümü
https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Botevgrad_clock_tower?uselang=tr